

mája, kerek átmetszetű karikája, a karikán túlnyúló és arra ráfekvő tüskéje egyezik a hunkorszak hasonló példányaival. A vascsatok majd mind ilyen alakok. A székesfehérvári muzeumban az iszkaszentgyörgyi és soponyai egységes germán sírleletekben látható hasonmásuk. Két kisebb ovális alakú bronzcsat (Lt. sz. 8198, 10457) a németsürüi germán csatokkal azonos. (Arch. Hung. XVIII. K. 65. l. 24. k. 2. á).

Az ékszerek, díszítmények sorában egy piramis alakú, 5 cm. magas csontcsüngő hasonmása a kiszombori gepida temető 131-ik sírjában van meg. A függők egy része tompított kockalakú díszével a Papkesziből származó népvándorláskori függőkkel azonosak. (Arch. Hung. IX. 59. l. 16. k.) Egy kis poncolt díszítésű bronzsív vég (Lt. sz. 10457), a germán sírokban szokásos bronzlánc (8204), bronzlemezről préselt szíjvég, melynek hat terecskére osztott felületét levélbe átmenő indák díszítik, továbbá a hozzá tartozó kisebb szíjvég (Lt. 10465), mind kétségtelen jelei annak a nagy arányú átalakulásnak, amelyen Pannonia kulturája nemcsak a limesek tájékán, de beljebb is a IV. század végén a barbár elemek előrenyomulása folytán átment. Nem támadás-szerű beözönlés, hanem a határmenti idegen törzsek lassú beszívárgása hozta létre ezt a változást. Előjátéka ez annak a drámai bukásnak, amelyet a népvándorlásnak a IV. század végén teljes erővel megindult áradata idézett elő és temette maga alá a római birodalmat, hogy új kulturréteggel gazdagítsa a régészet kincs bányáját.

Marosí Arnold.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Római maradványok Ráckeresztúron.

1937 január 14-én ifjú Pir Mátyás ráckeresztúri lakos jelentette, hogy u. n. alsóföldi szőlőjében késő ősszel edényeket és állítólag felírást köveket talált, amit a község házában bejelentett és egy edényt átadott, hogy azt szolgáltassák be a muzeumnak. E bejelentésre f. év március 23-án szállt ki a helyszínre Dormúth Árpád muz. titkár. A község házában talált edény a durvább pannoniai kerámia egy tipikus formája kelta eredetre vallott. A jelenlevő ifj. Pir Mátyás a lelő körülményekről tájékoztatott és még két bronzdarabkát szolgáltatott át: egy

karikát és egy bronzdísz töredéket, melyeket az edénytől nem messze ugyanazon területen talált. — Ugyancsak említést tett egy hatalmas kődarabról, valamint több faragott töredékről, melyek a régi szőlőben kerültek elő, sajnos egyik-másik darabot immár elhordták. — Az adatok egybehangzása mind valószínűbbé tették egy keltarómai telep vagy temető nyomait. Ennek megtekintésére mentünk most a község vezető jegyzője kíséretében a helyszínre. A nevezett szőlő a községtől délnyugatra húzódó 122-s magasságú terephullám keleti lejtőjének közepe táján két dűlőt között terült

el. Két egymás melletti sáv közül az egyik új telepítésű szőlő. Ennek közepe táján a terephullám gerince felé eső részen gyümölcsfák részére készített gödörben 70–80 cm. mélységben került elő az említett edény, melyet be is szállítottunk a muzeumba. — Ettől körülbelül 2–3 m-re feljebb ázott gödörben került elő a két bronz darabka, de csontváznak, vagy fegyvernek nyoma sem volt. — E terület-sáv mellett északnyugat felé húzódik a régi telepítésű szőlő.

Az előbb említett két-három gyümölcsfa gödörrel egy magasságban a szőlőtőkék között hatalmas fehér mészkőtömb hevert. Kb. 1½ m. széles 70–80 cm. magas téglalakúra faragott az időtől és emberi kéztől megrongált töredék, mely első látszatra köszarkofágra emlékeztetett.

Rajta két háromszög alakú kőtöredék hevert, az egyikén csupán egy kis szegélynek nyoma volt észrevehető. A másikon ellenben szép indadisz követhető szabad szemmel is.

Két másik kőtöredékről is tett említést a tulajdonos. Az egyik az utóbbival egyforma nagyságú háromszög alakú töredék. Rajta állítólag egy *ló* (?) alak, mely köré *kigyó* (!) csavarodott. Sajnos a követ előteremteni nem lehetett, mert az illető, aki hazavitte, nem tartózkodott a községben, lakása pedig zárva volt. — A másik töredék egy *gyermekalak* volt *szőlőfürttel* (Bacchus?) de künn maradt a szőlőben, másnapra pedig elünt. A lelőköriülmények felől érdeklődve id. Pir Mátyás szerint eredeti helyen feküsznek, de 70–80 cm. mélyen a földből kerültek elő nem összefüggő egész-ként, hanem töredék állapotban. A szomszéd területen is érdeklődve semminő nyom nem került még elő, ami összefüggő telepre vagy temetőre engedne következtetni.

Visszafelé menet a község bírója az útról beszélve, amelyen haladtunk s mely a 122-s magassági ponton keresztül Kistanya, ill. Kishalom-puszta előtt haladva el Baracsának vizs, *római útnak* és a 102-s pont melletti hidat *római hídnak* nevezte. — Így ismerik ezt a községben évszázadok óta már és száll az elnevezés apáról fiúra. Az út nevezett hidon vizs keresztül és a „Latyak“-nak nevezett régi

község hely mellett elhaladva a község mögött már mint uradalmi út kapcsolódik bele Batta felé a „budai“ országyútb. A hidat a község jegyzője szerint néhány évvel ezelőtt át kellett alakítani és néhány méterrel odább vitték. Leszállva a volt hid helyén, de a jelenleginek aljában is római mészkőtömböket találtunk, az út mentén pedig az árkolásnál római útszegélyző homokkő táblák voltak láthatók. Az utat visszafelé követve most már a Vál—Kajászsószentpéter felől jövő hadani római út folytatásának kell tekintenünk, mely Batta táján kapcsolódott bele a hadiútba. (V. ö. Szfv. Szemle 1936. I – II. 51–52. l.) A fenti leleteket most már ennek figyelembevételével megvizsgálva arra a megállapításra jutunk, hogy a telepnyomokat két oldalról az egykori római út zárja be, mely a 122-s és 143-s terephullám mögött halad egyenes vonalban Baracska—Kajászsószentpéter—Vál felé.

A község multja felől érdeklődve Kapitány Lajos esperes plébános adatai szerint Heister generális örökösétől vette meg a birtoktestet báró Feldmann Anzelm 1717-ben. Ő építette a templomot, amit a bejárat feletti bárói címerrajz is megörökített, majd 1727–1730 közt Cziráky gr. tulajdonába ment át. A templom körül régen temető terült el. Egy maradványa ma is ott van még a templomkertben egy 1799-ben elhunyt Po... Mária nevű özvegyasszony sírköve, — melyet a nép a régi temető keresztjének tartott. A község több helyén is előkerültek sírok, így a „Latyak“ melletti homokbányában is. Ezt a helyet tekintik a jegyző szerint a község legrégebbi telephelyének. Más adatokat nem sikerült találni jelen kiutazáskor, de remélhető, hogy e kelta-római nyomok még másoknak is napvilágot fognak adni.

Dormuth Árpád.

A soponyai germán sírlelet.

Népvándorláskori germán anyagunknak legújabb figyelemreméltó gyarapodása a soponyai lelet, mely 1937 augusztus végén Soponya község északi végén levő kenderásztató melletti disznólegelőn homokbányászás közben került elő. A székesfehérvári múzeum tudomást szerezve a leletről

augusztus 30-án szállt ki a lelőkőrülmények tisztázása végett. A leletek csontváza mellől kerültek elő, amelyből azonban csak a comb és lábszár csontok, néhány koponyadarab és állkapocs töredék maradt fenn. Ezek fiatal leány maradványai lehettek. A sír környékét teljesen átkutattuk, de semmi újabb lelet nem került elő. A sír környékén kutató árkok is húztunk, ez sem vezetett eredményre. A sírt tehát eddigi kutatásaink szerint magányos temetkezésnek kell tartanunk. Úgyanezen helyen három-négy éve a szóbeszéd szerint lócsontváz is került felszínre zablával és kengyelekkel.

A munkások által kiszedett és beszolgáltatott leletek jegyzéke: két fibula rossz ezüsből, az egyik törött, a másik ép, karperec tömör ezüsből, csat őnszerű szürkefémből és a hozzátartozó szíjlemez ezüsből, kis ovális alakú csatkarika, két tubus alakú aranygyöngy és egy pengő nagyságú átfúrt karika borostyánból, egy másik példányt a találók elégettek. (VI. t.)

A 7,6 cm. hosszú ezüst fibula germán típus. Négy gombos félkorongalakú fejét inda díszíti. Ivelt nyakán közepén zegzugos díszítésű szalag van, kétoldalt párhuzamos barázdák. A rövid és keskeny testet három barázdált borda tagolja. Az ivesen záródó lábat állatfej díszíti.

A tömör, szürke fémből készült karperec legnagyobb szélessége 6,2 cm. Két vége kissé vastagodik, miként a mezőberényi (Hampel: Alterth. III. 38. t. I. 2. k.) és beregszászi (Arch. Hung. IX. 49. l. 14. k.) karperecnél.

A négyszögű (4,3x3,5 cm.) csatlemez első és felső lemezét 5 gömbös szeg erősíti egymáshoz (egy szeg hiányzik). Az ovális alakú csatkarika méretei 4,2 és 4 cm., madár csőrre emlékeztető, hajlott végű tuskéjének hossza 5 cm. A csatkarikát sarokpánt kapcsolta szíjlemezhez, melyet két szegecs erősít oda. A pántnak a karika tengelye körül forgó része elpusztult. A túska hátsó vége alsó részén látható a sarokpánthoz erősítő szeglyuk.

A lelet a leírtak alapján tipikus germán lelet, amelyeket Török Gyula a félkorongalakú fej gombjai, és ágai alapján osztályoz. A három ágúak vandál, az ötágúak gepida, esetleg gót fibulák. Ezek V–VI. századból valók, a hét- és nyolcágúak már az avarkori hanyatlás nyomait viselik magukon (Dolgozatok, Szeged 1936 1–2, 145–146. l.) A soponyai fibulák négyágúak, tehát egyik csoporthoz sem tartoznak és új típust képviselnek az V–VI. századi germán fibulák sorában. (Lt. sz. 10572.)

M. A.

FELJEGYZÉSEK.

Magdics István. A Muzeumegyesületnek ismét gyásza van. Meghalt nemes Magdics István prépost-kanonok, pápai prelátus, ki áldásos egyházi működése mellett az élet más terén is kivette részét a nemes munkából. A szépet és jót minden irányban megbecsülte, és azt áldozatkész-ségével igyekezett támogatni. A tudomány is érdekelte, amiben nagy előnyére szolgált, hogy a püspöki irodában hosszú időn át dolgozott Pauer János püspök, a nagy történettudós mellett. Innen kapott ihletet, hogy maga is foglalkozék történetírással. (Egy lap a székesfehérvári Szent Ferenc rendi zárda és templom történetéből 1886, Diplomatarium Ráczeviense 1888). Lelkének e berendezettsége

vonzotta a Muzeumegyesülethez, amelyel mindvégig szoros összeköttetésben állott és rendkívüli anyagi áldozatokkal is támogatta. Ez a meleg érdeklődés és a környező általános tisztelet emelte őt az egyesület elnöki méltóságába, amit a legnagyobb buzgósággal és szeretettel igyekezett betölteni. Elnöksége idején történt a muzeumnak jelenlegi helyiségbe való átköltözése. Elnöki tisztségének betöltésében csak az bántotta, hogy rosszra fordult anyagi helyzete miatt nem teljesíthette oly arányban mecenási vágyát, mint azt minden tekintetben uri gondolkodásánál fogva szeretete volna. Ez készítette a lemondásra is anélkül, hogy a muzeum iránt való szeretete megcsökkenett volna. Mindvégig kitar-